

FF**UNIVERZA V LJUBLJANI**
Filozofska fakultetaOddelek za
slavistiko

DOI: 10.4312/OYYH7518

Sodobna slovanska kratka zgodba 9

Olga Tokarczuk

Transfugij

Iz poljščine prevedla Jana Unuk

Medtem ko odpelje s postajališča, ji avto-avto zada nekaj rutinskih vprašanj – med drugim, ali si želi glasbo in katero, ali naj zviša ali zniža temperaturo v notranjosti in ali naj s čim odisavi zrak. Doda še, da so v ceni vožnje pogovori na izbrano temo, in začne z enoličnim glasom naštevati: »Področja veljavnosti implantacijskih zdravstvenih zavarovanj, Donosne investicije – nepremičninski trg na Grenlandiji, Prehod z monokultur na multikulture, stroški in dobički. Kako je *baby-design* postal del evolucije, Zdravje – antropogerontologija – perspektive razvoja ...«

»Ne, hvala,« reče, in da ne bi bilo nobenih dvomov, še ponovi: »Ne. Ne.«

Zavlada ušesom ljuba tišina, čeprav je imela za hip iracionalni vtis, da je avto-avto razočarano hrknil. Od takrat pelje sam po napotkih satelita, enakomerno, stabilno, brzi skorajda brezglasno, ne prehiteva v nasprotju s predpisi, ne izvaja tveganih manevrov, spušča čez cesto pešce na zebrah in z ogromnim številom najrazličnejših senzorjev pazi na živali, celo na tiste, ki nepričakovano pritečejo pod kolesa. Ženska se stisne v kot in se pokrije z bundo, čeprav je sploh ne zebe.

Tole se ji sanja.

»Glej,« ji reče starejša sestra.

Stojita pri pomivalnem koritu v njihovi stari hiši, neki praznik je, kuhata.

Pogleda njene roke in z grozo opazi, kako izginjajo pod curkom vode iz pipe. Razkrajajo se, raztapljajo, kot bi bile iz ledu.

»Poglej,« ji reče in dvigne na višino oči dva štrclja. »Ne bom jih več potrebovala.«

Sanjalo se ji je o sestri, h kateri se pelje. O Renati.

Center je stal daleč od letališča, zato je vožnja trajala tri ure. Avto-avto je hitel po vse ožjih cestah, ob katerih so se pojavljale značilne rumeno-rdeče table z dvema črkama. TF. »F« je bil postavljen malce višje, tako da je logo spominjal na stopnice, ki peljejo navzgor – v Transfugij si se torej vzpenjal, kakor v Obljubljeno deželo, in to nekoliko mistično simboliko so še okrepile premične oglasne table, s katerih so žarele osupljive slike divje narave. Gledala jih je neprizadeto, nobenega vtisa niso naredile najo; kdove zakaj je bila navezana na tisto, kar je ljudem nudilo mesto –

zazibanost v varno načrtovani prostor, ravno pravšnji za človeški razum in človeške mere.

Nanjo je čakala majhna lesena hiša s štirimi spalnicami in prostornim salonom, čisto taka, kakršne najameš za družino za čez poletje. Kamera pred privozom si je natančno ogledala njen obraz, potem pa so se dvo-riščna vrata brezšumno odprla in avto-avto je zapeljal tik pred vhod. Iz-stopila je, vzela skromno prtljago, avtomobil pa se ji je vljudno zahvalil in izginil. Za hip se je počutila malce krivo, ker je odklonila vsak stik z njim in ker je spotoma spala, toda seveda je bil to neumen občutek, kot vsi emofejki.

Hiša je bila kot iz škatlice: postlane postelje, pogrnjena miza, poln hladilnik, sveže brisače, vključena klasična glasba in buteljka dobrega vina z lepimi željami od podjetja. Ravno to je naredila najprej – natočila si je vino.

Lesena terasa je gledala na jezero, na trenutno mirno vodo in temno črto nasprotnega brega. Drugi bungalovi, diskretno poskriti med drevjem, so se zdeli tihi in temni, toda pred enim je zagledala avtomobil, notri pa je gorela luč. Njena sestra torej to noč ne bo osamljena. Malo naprej, zadaj, globoko v gozdu, so se mogočno dvigale velike gmote poslopij centra, toda ker so imele njihove steklene stene sposobnost optične kamuflaže, si prej čutil njihovo prisotnost kot pa jih videl. Bilo je tiho, dišalo je po gozdni podrasti, odpadlem igličju, podgobju, smoli, in le stežka si verjel, da to ni kakšna podeželska bolnišnica za zdravljenje odvisnosti, temveč eden izmed največjih transmedicinskih centrov na svetu.

Od zadnjega srečanja pred nekaj meseci z Renato ni več mogla vzpostaviti stika, čeprav je njena sestra vendar čisto blizu, nekje tukaj za zidovi kompleksa Transfugij. Pomislila je, da je gotovo ne bi več mogla prepoznati. To je bil zelo neprijeten občutek – vse v njej se je trgalo, da bi planilo sestri na pomoč, vendar je morala to obvladati. Prejšnjikrat so jo učili, kako naj predeluje ta neracionalni afekt, tako kot je treba predelovati emofejke. Ta na pamet naučena mantra: čustva so vedno prava, nepravi je lahko njihov vzrok. Čustva, ki jih vzbujajo lažni vzroki, so enako močna kot tista, ki jih sprožijo pravi, zato nas pogosto preslepijo. Treba jih je preprosto podoživeti.

Bilo je že poldne in prišel je čas za obisk, zato je rahlo premražena krenila proti ogromnim paviljonom. Šla je vzdolž steklenih, grafitnih sten, ki so nad vrhovi dreves odsevale nebo. Iskala je kakšna vrata ali okna, kakšne reže, toda vse se je zdelo neprosojno in popolnoma gladko, kot bi bilo odlito v enem kalupu. Tukaj ni bilo glavnega vhoda in ni bilo mogoče pokukati noter.

Prišla je do temne navpične stene in rekla: »Tu sem.« Za hip je postala, da bi dala stavbi čas, da si jo ogleda in jo identificira. Zazdelo se ji je, da je ogromna stavba Transfugija rekla: »Vidim te,« in jo spustila noter.

Profesor Choi, ki je vodil njeno sestro in odgovarjal za celotni proces transfugacije, je bil androginski, vitek in športen. Pritekel je k njej po stopnicah in se ji skoraj ljubeznivo nasmehnil, kot prijateljici. Na sebi je imel črno obtisnjeno trenirko in na čelo nategnjeno kapo. Pomislila je, da je Choi mogoče ženska - holografska ploščica z napisom dr. Choi na rokavu ni pomagala pri ugotavljanju spola. Tako kot Choi so izgledali bogati ljudje - zaposleni sami s seboj in svojim telesom, od rojstva popolni, načrtovani skoraj do zadnje podrobnosti, inteligentni in zavedajoči se svoje premoči. O Choiu bi menda morali govoriti »ono«, toda v jeziku, ki ji je bil najbližji in v katerem so govorili doma, bi to zvenelo čudaško, srednji spol se že stoletja ni uporabljal za ljudi, temveč je bil prej rezerviran za nečloveška bitja, kot da bi se človeštvo moralo dati križati za binarnost spolov. Zato je že prej sklenila, da bo o Choiu mislila kot o »njem«. To ji je pomagalo vzpostaviti distanco. Sovražila je zблиževanje.

»Nisi dosti spala,« je rekel skrbno.

Dlje časa ga je gledala in na lepem začutila, da se ji sploh ne ljubi govoriti z njim. Najrajši bi se obrnila in brez besed odšla. Rada bi rekla kaj v pozdrav, vendar ni mogla izdavi glas iz zadrgnjenega grla. V oči so ji privrele solze. Pozorno jo je pogledal.

»Obžalovanje je čudno, popolnoma neracionalno čustvo,« ji je rekel. »Ničesar ne more več spremeniti. Ničesar ne more preklicati. Spada med tista jalova in prazna čustva, od katerih ni nobene koristi.«

Imel je popolnoma črne, nedoumljive oči in pravičen obraz. Izgledal je kot kdo, ki ve veliko več, kot je pripravljen priznati. Zvit. Bistroumen,

ampak vseeno empatičen.

»Grega ven?« Z glavo je pomignil proti gozdu in jezeru.

Stena se je razmaknila in znašla sta se na terasi, ki je tekoče prehajala v iglasti gozd. Poslušno mu je sledila proti vodi. Iz žepa je potegnila fotografijo in mu jo brez besed podala. S sestro sta sedeli na leseni ograji, ob katero sta prislonili kolesi. To so bile počitnice pred petinštiridesetimi leti, onidve pa sta prišli na deželo k ujcu, bratu njune matere. Renata, ki je bila starejša, jo je učila voziti kolo. Takrat je imela sedem let, Renata pa trinajst. Obe sta gledali v objektiv, kot da bi zrli v prihodnost, naravnost vanju, ki ju zdaj gledata.

Choi si je natančno ogledal sliko. Zdelo se ji je, da se ga je dotaknila.

»Veliko ljudi naredi to, prinese s sabo slike,« je rekel. »To je poskus, da bi doumeli razloge, ni tako? Iščeš vzroke, to je razumljivo. Počutiš se krivo.«

»Vedno se je zdela tako urejena, tipična.«

»Če boš hotela, imamo tu psihologe.«

»Ne,« je rekla. »Tega ne potrebujem.«

Voda je odnašala njune besede k temnemu koncu gozda na drugi strani jezera, kamor ni imel dostopa noben človek, k Srcu, kot so mu pravili, saj se je še iz otroštva spominjala, da so se prepirali glede naziva »rezervat«.

»Kaj je tam?« ga je vprašala čez čas. Velikokrat je tuhtala, ali ta človek za res verjame v vse tisto, kar počne in govori. Ali pa je mogoče samo dober prodajalec tega novega blaga, kakršno je postala transfugacija.

»Divji svet. Brez ljudi. Ne moremo ga videti, ker smo ljudje. Sami smo se ločili od njega, in da bi se vrnili tja, se moramo spremeniti. Ne morem uzreti nečesa, kar me ne vsebuje. Ujetniki samih sebe smo. Paradoks. Zanimiva spoznavna perspektiva, vendar tudi usodna napaka evolucije: človek vedno vidi samo sebe.«

Začutila je nenaden naval jeze na njegov telegrafski slog. Kratke proste stavke, s katerimi jo je pital kot učitelj otroka.

»Jaz vsega tega ne razumem. Lahko bi tisočkrat postala ona. Gledala z njenimi očmi. Mislila z njenimi možgani ...« zdaj se je morala obvladati,

ker ga je začela oponašati, »pa še vseeno ne razumem, kako se to dogaja. Kako si lahko želiš nekaj takega ...« ni vedela niti, kako bi to poimenovala, »... proti naravi.«

Obrnila se je stran od njega in poskušala skriti solze globokega ogorčenja, čeprav je že mislila, da je zadevo predelala in da bo danes prosta čustev. Nenadoma se ji je zazdelo, da sliši njegov tihi smeh. Ozrla se je, vse bolj jezna, toda on je samo pokašljeval in si prižigal zdravo cigareto, zato je nadaljevala, vse hitreje in glasneje:

»Tukaj sem samo zato, ker nihče drug v družini ni hotel prevzeti organizacije vsega tega. Njena sestra sem. Starši so prestari in od tega ne razumejo kaj prida. Otroka sta vzela njeno odločitev za suho zlato, no, vsaj en otrok. Njen sin z vsem tem noče imeti nič. Čutim le bolečino. Jemljem to nase, ampak ne razumem. In iskreno povedano, nočem razumeti. Žvižga se mi. Sem sem prišla izpolnit formalnosti.«

Jeza ji je koristila, vlivala ji je moč in samozavest, toda doktor Choi, postavni Azijec s skrivnostnim obrazom, jo je tako ali tako gledal z izrazom, ki bi mu lahko rekla vzvišena pozornost.

»Pravico imaš do jeze in razočaranja. Tako se varuješ. Varuješ svojo integriteto,« je še naprej pametoval, tega ni več mogla prenašati.

»Spelji se,« je rekla samo z ustnicami, obrnjena proti jezeru. Odpravila se je po njegovem bregu, pogled na pege svetlobe, ki so se plazile po vodni gladini, steno gozda na oni strani in veliko čisto nebo je počasi blažil njeno jezo. Začutila je pomirjenje, ki je velo iznad voda, in celo napoved čudežne ravnodušnosti, kot takrat, ko je prvič odšla od doma in je sklenila, da se ne bo vrnila. Sedela je na avtobusu in si ponavljala: »Nikomur nisem nič dolžna, ker so ljudje sami odgovorni za svoje izbire.«

»Kako si lahko človek želi, da bi prenehal biti on sam?« je rekla Choiju, ki je stopal za njo. »To je samomor. V nekem smislu na njeno željo izvajate evtanazijo.«

Choi jo je prijel za roko in jo zaustavil. Snel je kapo in zdaj se je njegov obraz zdel še bolj ženski. Nad njunima glavama so zašelestela krila sončnega helikopterja.

»Zahodnjaki so prepričani, da se dramatično in radikalno razlikujejo od drugih ljudi, od drugih bitij, da so izjemni, tragični. Govorijo o 'vrženosti v svet', o obupu, osamljenosti, zganjajo histerijo. Radi trpinčijo same sebe. Vendar je to samo spreminjanje majhnih razlik v velike tragedije. Čemu bi sklepali, da je prepad med človekom in svetom globlji in pomembnejši kot med dvema drugima vrstama bitij? Čutiš to? Zakaj bi bil prepad med teboj in tem macesnom filozofsko resnejši kot med tem macesnom in na primer tistim detlom?«

»Ker sem jaz človek,« mu je brez premišljanja odgovorila.

Žalostno je pokimal, kot da bi že pričakoval, da se ne bosta mogla sporazumeti.

»Se spominjaš Ovida? On je to zaslutil,« je nadaljeval Choi in se usedel na pregrajico. Za hrbtom je imel jezero. »Metamorfoze niso nikoli temeljile na očitnih razlikah. Enako je s transfugacijo: poudarja podobnosti. V evolucijskem smislu smo še vedno vsi šimpanzi, ježi in macesni, vse to imamo v sebi. Kadar koli lahko posežemo po tem. Od tega nas ne ločujejo nobeni prepadi, ki jih ne bi mogli premostiti. Med seboj nas ločujejo kvečjemu reže, drobne špranje biti. *Unus mundus*. Svet je eden.«

Vse to je slišala že velikokrat, ampak ti argumenti nekako niso dosegali njene zavesti. Menila je, da so preveč abstraktni. Rajši bi vedela, ali transfugacijo spremlja bolečina. Ali se njena sestra tam počuti osamljeno? Kaj pomeni, da proces poteka v energetskem polju? Ali je človek do konca pri zavesti? Ali je še vedno on sam? Kaj pa, če si je njena sestra premislila? Kaj potem? Že nekajkrat je občutila skoraj paniko, ko se ji je dozdevalo, da je treba sestro rešiti na silo, jo ugrabiti, potem pa zapreti v hišo in ji ukazati, naj živi kakor vedno, normalno, tako kot se je to dogajalo stokrat, tisočkrat, milijonkrat – vsakdo v svoji niši, na svojem mestu. Pred pol leta sta se poslovili tukaj, v parku. To sta opravili mirno in stvarno, skoraj brez besed. Renata ji je predala notarske listine, polne podpisov in uradnih hologramov, na koncu pa ji je dala v roko verižico s kapljo iz gorskega kristala, edini nakit, ki ga je nosila. Takoj zatem, medtem ko je Renata odhajala proti poslopjem Transfugija, je njena sestra z obeskom v roki začutila napad dušenja, kakor takrat, kadar se zavemo, da se dogaja nekaj nepopravljivega. Gledala jo je, kako odhaja, in upala, da se bo ozrla

nazaj, da si bo mogoče celo premislila, se vrnila. Toda ne, nič takega se ni zgodilo – videla je samo njen hrbet in temna vrata, ki so brezšumno zdrsnila skupaj in ustvarila črno, neprozorno ploskev.

»Ali je še vedno tukaj? Kje je?«

Choi je pokazal na stavbo Transfugija.

»Da, je že pripravljena.«

Choi ji ni bil simpatičen, čeprav sta se predtem že večkrat pogovarjala. Vedela je, da ji ta človek ni zmožen nuditi nobene tolažbe, čeprav je bil inteligenten in topel, celo skrben. Instinktivno je zaznavala njegovo vzvišenost, ni vedela, kaj misli zares. Ponavljal je tisto, kar je pisalo v *Brošuri*, kot da bi imel iskanje drugih načinov razlage celotnega procesa za izgubljanje časa. Izvod Ovidovih *Metamorfoz* je ležal poleg postelje kot hotelska sveta knjiga. Lepa, starinska ilustrirana izdaja je spominjala na knjige iz 19. stoletja – najbrž naj bi budila nostalgijo po čem starodavnem, naravnem in trdnem, pomirjala. Nekajkrat je v *Brošuri* prebrala, da ne obstaja nobena trajna enovita substanca, ki bi napolnjevala svet, in da je ta svet reka sil in odnosov, ki pritiskajo drug na drugega. Vsako bitje premore voljo, ki mu omogoča živeti. Resničnost sestavljajo milijarde biti, ki se prepletajo v mreži volje in nalagajo druga na drugo. Nekatere med njimi so domiselne in voljne, druge inertne in fatalistične. V takšnem svetu postaja mogoče veliko doslej nepredstavljivega, meje pa se izkazujejo za iluzorne. Današnja medicina lahko premaga je takšne krhke meje.

»Vrniva se,« je rekla, ker je hotela že končati ta pogovor. »Zebe me.«

Čutila je razdraženost, lahko kot srbečica. Na živce ji je šel njegov mentorski, domišljavi ton. Na živce ji je šla njegova neoporečnost. Opravičujoče se jo je pogledal, se poslovil in ji rekel, da se jim bo ponoči pridružil.

Tako ena kot druga sta živeli običajno življenje. Odraščali sta v srečnem domu. Starši so se imeli radi, preden so dokončno nehali govoriti med sabo, zaposleni s svojo napredujočo starostjo. Tragedije in drame – po človeški meri. Zdravje – pod nadzorom. Otroka, dve hčerki – posrečena. Med njima je bila razlika šestih let – dovolj majhna, da sta lahko imeli skupno sobo, vendar tako velika, da nista več mogli poslušati iste glasbe in občasno druga drugi posojati modnih oblačil. Med njima je nastalo

prazno mesto, ki ga nista mogli prestopiti. Opazovali sta druga drugo, radovedno, z naklonjenostjo, s svojevrstno navezanostjo, ki jo zlahka zamešamo z ljubeznijo, toda v bistvu ju ni veliko povezovalo in sta šli vsaka po svoji poti.

Bili sta adoptivni sestri. Njuni starši so vstopili v zvezo vsak s svojo prtljago – ona je pripadala materi, sestra očetu. Čisto na začetku so jima dali vedeti, da se morata spoprijateljiti in da bosta s tem rešili svoje starše. Dobili sta nalogo soustvarjanja složne družine in to se je posrečilo – imeli sta podoben smisel za dolžnost. Njej je bilo šest, Renati dvanajst let. Renatina biološka mati je umrla tako zgodaj, da se je ni spominjala, in najbrž je zato takoj sprejela novo in jo vzljubila. Ni imela razloga za pritoževanje. Ona, mlajša, je bila ponosna, da bo imela starejšo sestro. Občudovala je njo, njene knjige, glasbo, posušeno preparirano žabo, njeno pozno vrnitev s sošolkinega rojstnega dneva v čudnem stanju, ki ga je sama imela za bolezen, za katero pa se je izkazalo, da je običajna posledica prekomernega pitja alkohola. Spominjala se je, kako je ponoči brala, svetloba z ekrana pa je njenemu obrazu dajala videz maske.

Renata se je takoj po šoli odselila od doma in za nekaj let izginila v velikem mestu, družino pa je obiskovala samo za praznike. Študirala je vesoljsko inženirstvo in za to ji, kot se je izkazalo pozneje, paradoksnost ni bilo treba hoditi iz hiše in gledati v nebo. Po študiju je večino časa preživljala za ekranom, spremljala je nekakšne diagrame, številke, in k njim dopisovala svoje. Za to so ji dobro in redno plačali. Zanosila je z inženirjem, enako molčečim kot ona, strokovnjakom za prečiščevanje vode v daljnih deželah, in preselila sta se skupaj. Pogosto je potoval, toda živeli so dobro, vsaj navzven se je zdelo tako. Kupila sta hišo na jugu, imeli so čebele in divji vrt. Nekoč je njihov čebelnjak pogorel, vendar so ga postavili na novo. Spominja se, da je Renata zaradi teh čebel jokala po telefonu. Drugih njenih solz se ne spominja. Sestrino življenje se je v primerjavi z njenim kaosom dozdevalo kot ravna, z gramozom posuta steza. Renato je obiskovala redko in zapomnila si jo je v trenirki, s trakom v laseh – obsedeno je tekala na dolge razdalje, v naravi čez drn in strn.

Stuširala se je, si skuhalo kavo in se usedla na stopnice terase, da bi si še enkrat ogledala jezero. Vodna gladina je privlačila pogled, vendar mu is-

točasno ni nudila ničesar, na čemer bi se lahko zaustavil, zato je um vztrajno drsel v preteklost. Zadnje mesece je neprestano tuhtala, kje bi v Renatinem življenju lahko bila kakšna prelomna točka, znamenje začetka spremembe, vir prve misli o transfugaciji. Ali je bil to živčni zlom, mogoče kak dogodek, doživetje, o katerem se njim, vsem njenim bližnjim, ni niti sanjalo. Kdaj se je to zgodilo? Izgubljala se je v drobnih spominih, pred očmi so ji migljale slike iz preteklosti. Mogoče imajo vzroki naravo prahu: posamični delčki so neopazni, toda njihova množina tvori gosto fatalistično meglo. Prva slika: stojita pred ogledalom, in potem ko sta si zavihali obleki do stegen, primerjata noge. Sama z zadovoljstvom ugotovi, da ima lepše noge kot starejša sestra, daljše, vitkejše. Renata ji pri-trdi; potem obe v samih spodnjih hlačkah skačeta po kavču. Druga slika: z drugimi deklicami tečeta na šolskem igrišču na šestdeset metrov, Renata se ne zaustavi v cilju kot druge, temveč teče naprej in obkroži celo igrišče. Tretja slika: sta na plaži ob morju in druga drugo zakopljeta v pesek; Renata leži zakopana skoraj cel dan, noče ven. Vidi se samo rahlo premikanje peska, ko diha. Zvečer se izkaže, da ima obraz opečen od sonca.

Kje je tisti trenutek, ki bi pojasnil to, kar se dogaja zdaj? Moral je biti kakšen začetek, zasnova preobrazbe, prelomna točka, kakšna misel, travmatični dogodek, sprememba pod vplivom čtiva, glasbe z milijona posnetkov, ki sta si jih neprestano pošiljali, čeprav sta vedeli, da v vsem vesolju ne bi bilo dovolj časa, da bi jih vse preposlušali. Preletavala je v mislih vse dogodke, drobce situacij. Oče je nekoč povedal, da je Renata, ko se je rodila, jokala, vse dokler ni dobila vnetja grla.

Kar zadeva jedilnik, se je prepustila ljubeznivemu moškemu težko opredeljive starosti, z lepo opečnato barvo kože, ki je bila v prijetnem kontrastu z belino njegovih oblčil. Svetoval naj bi ji glede prigrizkov. To je počel šaljivo, kot bi jih pripravljajal za deklinščino. Njegovo dobro razpoloženje jo je razdražilo.

»To naj bi bila nekakšna sedmina,« mu je rekla s prijetnim zadoščanjem. Hudobno.

Pogledal jo je toplo, in kot se ji je zdelo, sočutno.

»Sedmina, svatba ... Hrana je vedno vesela.«

Tortice so bile zaobljene, raznobarvne, ležale so na ločenih pladnjih, vsaka barva posebej, kot škatlice z barvicami. Vznemirjena od tega preobilja je kazala s prstom in poskušala izbrati med rožnatimi in v barvi sivke, med malinastimi ter jagodnimi in kakavovimi. Potem pa še kreme, s katerimi so bile nadevane – zelenozlate, škrlatne. Bile so tako nenaravne, tako človeške. Moški z opečnatim obrazom je z glavo kimal nad torticami.

»Poskusite, prosim. Mogoče vam bo okus kaj prišepnil.«

»Oprostite, od nekdanj se težko odločam.«

Podal ji je jedilni list.

»To velja samo za nepomembne reči. Kadar kaj zares hočemo, takrat nimamo dvomov.«

Dvomeče je prikimala in si obrisala nos. Pokazal ji je seznam prilog in ponosno dejal:

»Seveda mi ni treba posebej omenjati, da je meso čisto, iz naših lastnih inkubatorjev.«

Pred restavracijo je videla spomenike živali darovalcev tkiv – krave, svinje, kokoši, race in gosi v naravni velikosti – z napismi z njihovimi imeni. Zapomnila si je ime krave: Adela. Nemočno je preletela dolgi seznam jedi, potem pa se je zazrla gostincu v obraz. Njegove temne oči so jo gledale toplo, z zanimanjem.

»Ali te lahko objamem?« ga je nenadoma vprašala.

»Seveda,« je rekel, čisto nič ni bil presenečen nad tem, kot da bi tudi to storitev ponujali na jedilnem listu.

Objel jo je. Dišal je banalno, po mehčalcu za perilo.

Malo pozneje je začela njegova ekipa pripravljati salon in teraso za manjši sprejem. Prinesli so škatle s kanapeji in solatami. Spretni prsti so na pladnje razpostavljali sadje.

Ko je ekipa odšla, je ravno začelo zahajati sonce in takrat je uzrla nenavaden pogled – vrhovi dreves gostega severnega gozda so žareli v oranžni

svetlobi kot ogromni svečniki in odsevali v jezerski vodi. Nočilo se je. Videla je, kako se tema razpreda izpod korenin dreves, izpod kamenja v gozdni stelji, kako vstaja iz globin jezera. Oblike so na lepem izostrile svoje robove, kot da bi si vse stvari hotele še enkrat uzavestiti lastni obstoj, preden se pogreznejo v temo. Sveče dreves so ugasnile in nenadoma je od nekod privel mrzel zrak, naznanjal je noč, torej si je ogrnila jakno in šla čisto k jezeru. Ogenjček njene zdrave cigarete je žarel v temi – pomislila je, da ga je z onega brega gotovo mogoče videti in da kdo z dobrim vidom vidi njegovo gibanje, k ustom in nazaj. Če sploh gleda.

Potem je poklical Boy. Tako so ga klicali v družini, čeprav jih je imel že blizu štirideset – Boy. Sin njene sestre – Renate. Rekel je, da ga ne bo. Govoril je momljaje, najbrž je bil pijan.

»Ne znašaj se več nad njo niti nad nami vsemi,« mu je tiho odvrnila na njegovo agresivno blebetanje. »Obnašaj se kot razvajen otrok. Ničesar nisi naredil, nisi pomagal.« Čutila je, da se zaganja, in njena jeza je iz sekunde v sekundo naraščala. »Vse to si zvalil name, čeprav si ti njen sin. Urejala sem dokumente, jo tukaj obiskovala, se pogovarjala z zdravniki, zdaj pa se moram ukvarjati z jebenimi torticami. Veš kaj? Navaden majhen, zanikrn drekač si.«

Sunila je telefon stran od sebe, tako da je padel v igličje.

Prigriznila je nekaj malega od cateringa, se usedla na teraso in čakala. Njen pogled je pritegovala debela, temna črta onega brega, toda tam se ni nič dogajalo. Črta gozda, ki je odsevala na jezerski gladini, rahlo vzvalovana voda. Opazila je dva ogromna ptiča, ki sta krožila nad drevjem, vendar sta hitro izginila.

Obiskala je Renato, ko sta bila otroka stara nekaj let, in zdela se ji je nekam ovenela. Kot vedno je bila urejena in dobro oblečena, njeno jedro, gibčno telo je malce pridobilo na teži, poteze obraza pa kot da bi se zabrisale. Ni več tekala. Hodila je na dolge sprehode s hitrim in odločnim korakom. Vračala se je prepotena, razgreta, in izginjala pod tuš. Nikoli ni bila pretirano zgovorna, toda takrat se sploh ni izpovedovala niti ni hotela pripovedovati o sebi. Redko se je nasmihala in zdelo se je, da je popolnoma izgubila smisel za humor. Ves čas je posvečala vrtu in otro-

koma, Boyu in Hanni, ki ju je vozila v šolo in na druge dejavnosti. Vrečke za zavijanje sendvičev, škatle za kosilo, takšne reči – pripravljenost na vsak migljaj. Duh po otrocih v hiši, poseben, lepljiv, zadušljiv. Duh po ujetništvu. Sobe so bile vedno sterilno čiste, praktične in svetle. Njen mož, miren, molčeč moški, se je pojavljal zvečer in izginjal zjutraj, ampak videlo se je, da sta si blizu. Mogoče sta imela v svoji samosti neko vrsto sporazuma. Kadar je ona, mlajša sestra, prihajala na redke obiske k njima, sta ob popoldnevih sedeli na svetli zofi v dnevni sobi in pazili, da ne bi nanjo polili niti kaplje kave ali čaja. Čemeli sta stisnjeni v nasprotna vogala in se pogovarjali o zadevah, ki so tekle mimo njiju kot informacijske pasice v televizijskih poročilih: Hanna ima junija izpite, moževa pogodba o zaposlitvi od njega zahteva, da za nekaj časa odpotuje v tujino, obstajajo različni načini varčevanja z vodo na vrtu, po zadnjih znanstvenih raziskavah je nikotin koristen za dolgo življenje. Pogovarjali sta se med sabo v oblačkih iz stripov, ki so obviseli nad njima v zraku, potem pa se razblinili kot dim iz zdrave cigarete, porok dolgega življenja. Občudovala je Renatino urejeno življenje, mogoče ji je celo malce zavidala – sama je bila neprestano v gibanju, v službi, med številnimi ljudmi – vendar je občutila olajšanje, kadar se je vrnila v svoj direndaj.

Potem se je nekaj zgodilo. To je sovpadlo z odhodom otrok in smrtjo moža, ki je zbolel za pošastnim rakom, kot da bi kakšne mračne sile izvrševale nad njim obsodbo za nikoli spoznane pregrehe. Ko jo je videla nekaj let zatem, je že živela sama. Kupila si je majhno hiško na gozdnem obronku z zelenjavnim vrtom. Najprej je tam gojila zdravilna zelišča, toda pozneje se je vrt zarasel. Bila je zanemarjena, nehala si je barvati lase in ti so ji zdaj padali na ramena kot sivkasta tančica. Čim več je bilo tistih belih (pa je takrat vendar imela samo nekaj let več kot štirideset), tem temnejši se je dozdeval njen obraz. Zagorela, čvrsta. Svetle oči so gledale zvedavo, budno. Odvrčala je pogled, kot da bi se bala, da je mogoče skozi njo pogledati v notranjost in tam videti ... Kaj? Kaj bi videla tam?

Skupaj sta preživel dva dni, kuhali sta in posedali na klopi na zapuščenem vrtu. Čutila je, da sestro zaposlujejo samo njene lastne misli, oživila je samo ob pogledu na svoje pse, kajti imela je tri velike, volku podobne pse, ki je niso spuščali iz oči. Kot gostja v njenem domu se je v njihovi

družbi počutila nelagodno. Gledali so jo preiskujoče, predirno, kot da bi poznali vse odtenke situacije.

V skoraj prazni dnevni sobi je visel hišni ekran, ki je ves prostor napolnjeval s sivo svetlobo. Na prvi pogled je težko dojela, kakšno gibanje je kazal. Mislila je, da je to grafična abstrakcija, toda ko se mu je približala, je prepoznala realistične detajle. To je bila od zgoraj posneta zimska pokrajina. Pobočja hribov je poraščal severni gozd, smreke so bile videti kot ločila, vejice, kaotično razmetane po belem papirju. Po prostranem polju poleg gozda so se premikale majhne živalske postavice. Druga za drugo so stopale ob robu gozda v enakomernih medsebojnih razmikih, skladne črne oblike – kot pleme Indijancev, ki se seli, ker si išče boljši življenjski prostor. Kolona živali je odšla iz kadra in se spet pojavila na drugi strani ekrana. In tako znova in znova.

»To sta dve krdeli volkov, ki sta se združili za čez zimo,« je rekla Renata, ki je pristopila k njej od zadaj in ji nepričakovano, na njeno veliko prese-nečenje, prislonila glavo na ramo. »Poglej, v kakšnem redu gredo.«

Natančneje si jih je ogledala. Živalske postavice niso bile enake. Izkazalo se je, da so tiste spredaj manjše, bolj sklonjene. Tudi presledki med njimi so se razlikovali.

»Vse postavljajo tace v stopinje volkulje, voditeljice tropa. Za njo gredo slabotni,« je govorila z glavo na sestrinem ramenu, ne da bi gledala sliko, kot da bi jo poznala na pamet do zadnjega detajla. »Najstarejši določajo tempo celi čredi, drugače bi zaostali in poginili. Potem gredo najmočnejši samci, za primer, če bi jih od kod kaj napadlo. To so bojevniki. Za njimi, in teh je največ, samice in mladiči, ženske in otroci. Na koncu pa, vidiš tega volka samotarja?« oddaljen od preostalih je razločno zapiral ta spredov čez pustoto. »Prosti elektroni. Čudaki. Tudi oni imajo svoje mesto v tropu.«

»Oh, mislila sem, da so psi,« ji je odgovorila.

»Volka ne moreš zamenjati za psa.« Renata se je odmaknila in stopila tik k sliki, da bi ji pokazala podrobnosti. »Volkovi so večji in imajo daljše noge, večjo glavo in bolj masiven vrat. Poglej, to se jasno vidi. Njihovi repi so bolj puhasti.«

»Pa tvoji psi?«

»To so volčji psi, mešanci. Vendar niso volkovi. Pravo razliko vidiš v pogledu. Psi gledajo razumno, vprašujoče, predano, pogled volka pa je čisto drugačen; nezainteresiran, ampak pozoren. Spreleti te srh.«

Ob temi volkov je opazno oživila.

Potem sta v kuhinji skupaj kuhali, popili sta malo vina. To je bilo njuno zadnje srečanje. Zapomnila si je, kako sta se poslavljali na pragu.

»Živali so mojstri v prepoznavanju namenov, veš to?« je na lepem rekla Renata, kot bi dokončevala kak pogovor, ki ga v resnici ni bilo. »Lahko bi se tega od njih naučili, če bi le pomislili na to. Če bi ti bila dana ta sposobnost, potem bi vedela, kaj želim narediti in zakaj. Potem bi to sprejela mirno, ne da bi se sploh vznemirjala.«

Toda takrat sploh ni razumela, o čem starejša sestra govori.

Ko se je zmračilo, so se pripeljali starši s Hanno. Materin obraz – bled in zaskrbljen. Njena usta so se zdela vedno zadržana, kot da bi si pravila: »Še malo zdrži, še malo se je treba pomučiti.« Vendar tega ne bi mogli povezovati z Renatino odločitvijo. Mati je imela tak obraz vedno. Nosila ga je kot uniformo. Z njim je naznanjala: »Prosim, da se name obračate samo v upravičenih in resnih zadevah.« Oče je zadnje čase dal vtis nekoga popolnoma odmaknjenega, tako da je bilo težko ugotoviti, kaj se v njem zares dogaja. In ali se sploh kaj dogaja. Včasih si je meni nič, tebi nič poživžgaval, zapreden v svoje notranje življenje, do katerega ni imel nihče pravega dostopa. Edina oseba, ki jo je zaznaval, je bila njegova žena.

»Kdaj naj bi se to zgodilo?« je navrgla mati, brž ko so vstopili. Vprašala je tako stvarno, kot da bi spraševala o kakšni neprijetni operaciji, ki jo je treba prestati izključno zato, da bo potem boljše.

Hodila je s hojico.

»Ob svitu. Sonce vzhaja zelo zgodaj,« ji je odgovorila hči in ji pomagala stopiti na stopnice.

Hanna je bila dobra vnukinja, razložila je v sobi njuno skromno prtljago

(samo za eno noč), skuhala večerni zeliščni čaj. Po večerji, ki so jo pojedli skoraj molče, se je mati togo usedla z informacijsko brošuro, odprto na prvi strani. Zнала jo je že skoraj na pamet, toda tega še zmeraj ni zmožla razumeti.

»Samo prepričala bi se rada,« je rekla razdraženo. »To je nekaj takega, kot če odstopiš telo za raziskave. Tako kot so to naredili moji starši, je tako? Telo za znanost.«

Mlajša hči je iskala besede, da bi ji odgovorila, toda po vsem videzu ni bila prepričana, da ji bo mati hotela prisluhniti. Njeno vprašanje je bilo očitno retorično.

»Renata je umrla,« ji je rekel oče in ženo potrepal po dlani, potem pa vzel v roke ilustrirano revijo, ki je ležala na mizici, in hitro listal njene pisane strani. Hči ni vedela, kaj čuti. Zdaj, ko je zbolel za demenco, je bil najbolj skrivnosten človek na svetu. Lažje bi razumela veverico kot lastnega očeta.

»Ali jo bomo še videli?« je vprašala mati, skoraj ne da bi odpirala usta. »Ali jo bomo še lahko kako, denimo, objeli?«

»Povedala sem ti, da ne,« ji je odgovorila vnukinja. »Poslovili smo se že od nje pozimi, pred nekaj meseci.«

»Zakaj nas je potem spet zvlekla sem?« je vprašal dedek.

»Sploh nas ni zvlekla. Odhaja, mi pa bi bili radi priče tega odhoda,« mu je odgovorila mlajša hči.

»Pa moramo biti?« je zagodrnjal oče.

Boy se je vseeno pojavil. Prispel je v bleščeci črni obleki na staromodnem avto-motorju, od njega je smrdelo po alkoholu. Pred kratkim sta se razšla z ženo. Družina je sedela na terasi, predtem je del pisanih tortic spremenila v barvaste drobtinice, ki jih bodo jutri pospravili ptiči. Boy je snel čelado.

»Zakaj zganjamo ta cirkus?« je rekel. »Zakaj vsa ta opereta, ta skrivnostni center, ki je videti kot psihiatrična bolnišnica in po vsem videzu to tudi je. Blaznica. Vsem se vam je odpeljalo, pustili ste se ji vpotegniti v

norost.«

Vrgel je čelado na tla in se odpravil proti jezeru. Nihče ni črhnil niti besede.

»Mah-nje-ni ste!« je zakričal iz teme.

Začeli so prihajati gostje, ki jih je pozdravljala kot gostiteljica na banketu. Najprej Renatina prijateljica Margo s partnerjem, potem dva starejša možka, za katera se je izkazalo, da sta sestrina soseda.

Takoj po polnoči se je iz teme izluščil doktor Choi, kot po navadi v črni trenirki in obtisnjeni kapi. Izročil je družini dokumente: potni list, overovljen zapuščinski akt, izvide preiskav in potrdilo o soglasju. Usedel se je za mizo, kot da bi se počutil povabljenega že zaradi samega dejstva svojega obstoja, in rekel, da si to vedno želi ogledati. Da je to nekakšna kozmična simfonija – vrnitev kaotično razpršenih elementov na svoje mesto.

V tistem trenutku so po leseni terasi zabobneli Boyevi škornji, in prestrašila se je, da bo nečak spet delal zdrahe. Čeprav je pravzaprav čakala na to, na prepir, in da se bo zgodilo kaj, kar bo svet povrnilo v stare tirnice. Mogoče bo Boy prevrnil te mizice in razbil steklenice z vinom. Mogoče bo združil v kašo ostanek pravljичno pisanih tortic. Razumela bi ga. Bal se je enako kot ona. Toda ne. Brez besed je stopil na teraso, si nalil vina in se zazrl proti jezeru. Opazila je, da je posivel in shujšal.

Stala je naslonjena na leseno steno in kadila. Videla je, kako se Hanna polglasno pogovarja z materjo in jo treplja po suhih rokah, prekritih s temnimi jetrnimi pegami. Margo je nekaj pogrevala v kuhinji, oče pa si je najprej ogledoval stare Renatine slike, in ko je nad njimi zakinkal, mu jih je Hanna vzela iz rok.

Dosegali so jo drobci pogovorov ljudi, ki so stali na terasi, razburjenih ali, nasprotno, sproščenih in zadovoljnih. Med njimi je blestel doktor Choi. Slišala je fragmente nekakšnega razpravljanja in Choijev glas, ki se je za hip povzpел nad običajni trušč sprejema. Nekdo se ni strinjal z njim, toda njegova replika se je izgubila v zmešnjavi.

Potem je s koticom očesa opazila temni silhueti Boya in Hanne na ozadju svetlečega jezera – objeti telesi brata in sestre.

Nebo na vzhodu je začelo siveti. Ohladilo se je. Od nekod je zapihljajal vetrič, vendar najbrž samo zato, da je nagubal gladino jezera, ki je zdaj spominjalo na krater, poln pepela.

»To je velik trenutek. Začenja se,« je rekel doktor Choi. »Poglejte.«

To je bilo tako:

Od strani poslopja Transfugija je na jezero izplul splav. Pravzaprav samo ploščad. Daljinsko vodena je zanesljivo drsela proti drugemu bregu, tja, kamor ne more dospeti noben človek. V Srce. Najprej se je videlo samo gibanje in proge vznemirjene vode, toda ko se je nebo še bolj zjasnilo in se prezrcalilo v vodo, so jo razločno uzrli. Žival, ki je stala mirno kot kip s sklonjeno glavo. Volk.

Žival se je ozrla in za hip izpod čela pogledala proti njim, dokler je ni popolnoma pogoltnila senca onega brega.

Olga Tokarczuk

Transfugij

Iz poljščine prevedla Jana Unuk

DOI: 10.4312/OYYH7518

Naslov izvirnika: Transfugium (2018)

Urejanje in priprava za elektronsko objavo: Blaž Podlesnik

Uredniški odbor zbirke E-viri Oddelka za slavistiko FF UL: Vanda Babič, Blaž Podlesnik, Lidija Rezoničnik, Špela Sevšek Šramel, Đurđa Strsoglavec, Namita Subiotto in Jana Šnytová

Založila: Znanstvena založba FF

Izdal: Oddelek za slavistiko

Za založbo: Mojca Schlamberger Brezar, dekanja Filozofske fakultete UL

Prva e-izdaja.

Publikacija je dostopna na:

<https://doi.org/10.4312/OYYH7518>

Ljubljana, 2021

Publikacija je brezplačna.

Datum prve objave: **2020**

Različica dokumenta: **1.0.1**

Zadnjič posodobljeno: **14. 9. 2021**

© Prvotno objavljeno v knjigi Olga Tokarczuk: *Bizarne zgodbe*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2020. Prevedla Jana Unuk. Vse pravice do besedila ohranjata prevajalka in založba prvotne izdaje, ki sta prijazno dovolili objavo v okviru projekta prevodov slovanskih kratkih zgodb.

Katalogni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 93721603 ISBN 978-961-06-0560-7 (ePUB)

ISBN 978-961-06-0561-4 (HTML)

ISBN 978-961-06-0562-1 (PDF)